

Zihinsel Kirlenmenin (ZK) Obsesif-Kompulsif Bozukluk ile İlişkisi: Vancouver Obsesif-Kompulsif Envanteri-ZK ve Düşünce-Eylem Kaynaşması-Kirlenme Ölçeklerinin Psikometrik Özellikleri

Müjgan İnözü¹, İlgün Bilekli²,
Fulya Ulukut Özcanlı³

¹Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji
Bölümü, Ankara - Türkiye

²Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Ankara - Türkiye

³KU Leuven, Psikoloji Bölümü, Leuven - Belçika

ÖZET

Zihinsel kirlenmenin (ZK) obsesif-kompulsif bozukluk ile ilişkisi: Vancouver Obsesif-Kompulsif Envanteri-ZK ve Düşünce-Eylem Kaynaşması-Kirlenme Ölçeklerinin psikometrik özellikleri

Amaç: Zihinsel kirlenme, bireyin kirlil bir nesne veya kişiyle fiziksel olarak doğrudan temas etmemesine rağmen, içsel bir kirlenme hissi yaşaması olarak kavramlaştırılmakta ve obsesif-kompulsif bozukluğun (OKB) şiddetlenmesinde ve devam etmesinde önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir. Bu çalışmada, OKB ile ilişkili bir kavram olan zihinsel kirlenme olgusunu objektif olarak değerlendiren iki ölçüm aracı olan Vancouver Obsesif-Kompulsif Envanteri-Zihinsel Kirlenme (VOKE-ZK) ve Düşünce-Eylem Kaynaşması-Kirlenme Ölçeklerinin (DEK-KÖ) Türkçeye uyarlanarak psikometrik özelliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Araştırmanın örneklemini 183 kadın 70 erkek, yaş aralığı 18-28 arasında bulunan 255 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Katılımcılardan VOKE-ZK, DEK-KÖ, Düşünce-Eylem Kaynaşması Ölçeği (DEKO), Tikslenme Ölçeği-Revize Edilmiş (TÖ-R), Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzları Ölçeği (SÖ-ÖİTÖ), Obsesif-Kompulsif Envanteri-Gözden Geçirilmiş Kısa Formu'ndan (OKE-GGKF) oluşan ölçek setini doldurmaları istenmiştir.

Bulgular: Yapılan güvenilirlik analizleri doğrultusunda VOKE-ZK'nin iç tutarlık katsayısı 0.93, test-tekrar test güvenilirliği 0.79 olarak; DEK-KÖ'nün ise iç tutarlık katsayısı 0.92, test-tekrar test güvenilirliği 0.61 olarak tespit edilmiştir. Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analiz sonuçları, orijinal çalışma ile tutarlı olarak, her iki ölçeğin de tek faktör yapısına sahip olduğuna işaret etmiştir. Ölçeklerin birleşen ve ayrışan geçerlik analiz bulgularına bakıldığında her iki ölçüm aracının da OKE-GGKF toplam ve alt ölçekleriyle, aynı zamanda DEKO toplam ve alt ölçekleriyle pozitif yönde ilişkili bulunduğu görülmektedir; sürekli öfke ve tikslenme hassasiyeti ile olan ilişkilerinin anlamlı olarak daha düşük olduğu belirlenmiştir. VOKE-ZK'nin OKB'nin belirtilerini anlamlı olarak yordarken, DEK-KÖ'nün yordayıcı gücünün olmadığı görülmüştür.

Sonuç: Analiz sonuçları, ölçeklerin Türkçe formlarının istenilir geçerlik ve güvenilirlik değerleri ile ülkemizde kullanılmaya olanak verecek psikometrik özelliklere sahip olduğunu göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Geçerlilik, güvenilirlik, obsesif-kompulsif bozukluk

ABSTRACT

The relationship between obsessive compulsive disorder and mental contamination (MC): psychometric properties of Vancouver Obsessive Compulsive Inventory-MC Scale and Thought-Action Fusion-Contamination Scale

Objective: Mental contamination is defined as feelings of internal dirtiness in absence of actual contact with a dirty physical object or a person. Mental contamination is considered to play an important role in maintenance and persistence of obsessive compulsive disorder (OCD). This study aimed to examine psychometric properties of the Turkish version of two objective measures of mental contamination: Vancouver Obsessive Compulsive Inventory-Mental Contamination Scale (VOCI-MC) and Thought-Action Fusion-Contamination Scale (TAF-CS).

Method: The participants were 255 university students (183 females and 70 males) with the age range of 18-28 years. The participants were asked to fill out the questionnaire set consisted of VOCI-MC, TAF-CS, Thought-Action Fusion Scale (TAFS), Disgust Scale-Revised, Trait Anger Expression Inventory and Obsessive Compulsive Inventory-Revised (OCHR).

Results: Reliability analyses indicated that internal consistency of VOCI-MC and TAF-CS were 0.93 and 0.92, and test-retest reliabilities were 0.79 and 0.61, respectively. Consistent with the original study, the results of explanatory and confirmatory factor analysis indicated that both scales had one factor structure. Convergent and divergent validity analyses revealed that both scales were positively correlated with OCHR total scores and its subscales as well as TAF total score and its subscales; but this relationship was significantly less strong for Trait Anger and Disgust Sensitivity. While VOCI-MC significantly predicted OCD symptomatology, TAF-CS had no predictive power in this regard.

Conclusions: The results support that psychometric properties of the Turkish versions of the scales meet acceptable standards for validity and reliability, and therefore can be used among Turkish population.

Keywords: Validity, reliability, obsessive compulsive disorder

Yazışma adresi/ Address reprint requests to:
Müjgan İnözü,

Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Psikoloji Bölümü, 06800,
Beytepe/Ankara, Türkiye

Telefon / Phone: +90-312-297-6323

Elektronik posta adresi / E-mail address:
mujganinozu@hacettepe.edu.tr

Geliş tarihi / Date of receipt:
27 Mart 2016 / March 27, 2016

İlk düzeltme öneri tarihi /
Date of the first revision letter:
15 Mayıs 2016 / May 15, 2016

Kabul tarihi / Date of acceptance:
7 Temmuz 2016 / July 7, 2016

Bu araştırma Türkiye Bilimler Akademisi (TUBA) Üstün Başarılı Genç Bilim İnsanlarını Ödüllendirme Programı (GEBİP)-2013 tarafından desteklenmiştir.

GİRİŞ

Obsesif-kompulsif bozukluğun (OKB) fenomenolojisini inceleyen çalışmalar, saldırganlık, bulaşma/kirlenme, cinsellik, biriktirme, din, simetri ve somatik içerikli obsesyonlar; temizlik, kontrol etme, sayma, sıralama, biriktirme kompulsiyonları başta olmak üzere belirtilerin oldukça heterojen ve bireye özgü bir örüntüsünün bulunduğu dikkat çekmektedir (1). Bu obsesyon ve kompulsiyonların yaygınlık oranını inceleyen çalışmalarda, bulaşma/kirlenme obsesyonlarının OKB'li bireylerin %38-45'inde görülme oranı ile yaygınlık sıralamasında ikinci sırada yer aldığı belirtilmektedir (2,3). Bulaşma/kirlenme kaygısı, içerik olarak değişebilmekle birlikte kirli/tehlikeli bir nesne ya da kişi ile fiziksel bir temasın ardından ortaya çıkmakta, oldukça karmaşık, yoğun, kolaylıkla tetiklenebilen, hızlıca yayılan, kolay azalmayan ve kontrol etmesi güç bir kaygı olarak tanımlanmaktadır (4). Bununla birlikte Rachman (5), kirli bir nesne veya kişiye fiziksel bir temas olmadan da bulaşma/kirlenme hislerinin çıkabileceğini belirterek, zihinsel kirlenme (mental contamination) kavramını ortaya atmıştır. Rachman'a (5) göre zihinsel kirlenme, kişinin, herhangi bir fiziksel temasının olmamasına rağmen, içsel bir kirlenme hissi yaşamasıdır.

Fiziksel bir temasla ortaya çıkan kirlenme (contact contamination) ve zihinsel kirlenme birbirine benzer kavramlar olmalarına rağmen aralarında temel farklılıkların bulunduğu vurgulanmaktadır. Örneğin, temasla ortaya çıkan kirlenme kirli olduğu düşünülen gerçek bir nesne veya kişi ile fiziksel temasın ardından ortaya çıkarken, zihinsel kirlenmenin ortaya çıkması için herhangi bir doğrudan temasın gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Temasla ortaya çıkan kirlenmede, bulaşma kaygısı genellikle, kirli veya tehlikeli bir nesneden veya mekândan kaynaklanmaktayken; zihinsel kirlenmede bu kaygının kaynağının genellikle kirli, tehlikeli, zarar verici olduğu düşünülen kişiler ya da düşünceler olduğu belirtilmektedir. Her iki kirlenme türünde de kirlenme hissi bireylerde güçlü bir yıkanma/temizlenme dürtüsü oluşturmaktadır. Temasla ortaya çıkan kirlenmede, kirlilik duygularının, teması gerçekleştiren organ eller olduğu için buraya odaklandığı ve yıkama davranışının kısa süreli de olsa etkili olduğu

bulunmasına rağmen bu durumun zihinsel kirlenmede farklı bir örüntü izlediği ileri sürülmektedir (6). Zihinsel kirlenmenin, doğası gereği fiziksel bir temas içermemesi nedeniyle, kirlilik hisleri, vücutta belirli bir yerde net bir odağı olmayan, genellikle bütün vücuda yayılan içsel bir kirlilik olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle, yıkama davranışının bu hislerin giderilmesinde yetersiz kaldığı, bu hisleri yaşayan bireylerin kirlilik hissinden kurtulmak için el yıkama davranışına ek olarak sıklıkla diğer davranış örüntüleri geliştirdiği görülmektedir (6). Bunun yanı sıra, zihinsel kirlenmenin olumsuz birtakım duygularla ilişkili olacağı öngörülmüş ve bu konuyla ilgili nitel bir çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmada, zihinsel kirlenme deneyimleyen kişilerin tamamının rahatsızlık, kaygı, öfke, utanç, tikslenme, suçluluk, endişe ve huzursuzluk gibi olumsuz duygular hissettikleri bulunmuştur (6). Zihinsel kirlenme deneyimleyen bireyler, temasla ortaya çıkan bulaşmadan farklı olarak; bu kirlilik hissini kötü bir insan olmak, değersiz ve ahlaksız olmak gibi ahlaki yargılamalarla eşitleme eğilimindedirler. Bu ahlaki değerlendirmeler temasla ortaya çıkan kirlenmede pek görülmemektedir.

Tüm bu belirtilenler ışığında, OKB'ye ilişkin anlayışımızın artmasına olanak verecek olan bu yeni olgunun doğasını daha iyi anlamamızı sağlayacak araştırmalar hız kazanmıştır. Zihinsel kirlenme olgusuna yönelik ilk çalışmalara bakıldığında, Fairbrother ve Rachman'ın (7) daha önce cinsel saldırıya uğramış kadın katılımcılarla yaptıkları çalışma göze çarpmaktadır. Bu çalışmada, cinsel saldırıyı yalnızca hatırlamanın ve saldırı hakkında konuşmanın bile katılımcılarda kirlilik hissi, yıkama dürtüsü ve hatta yıkama davranışının ortaya çıkmasına yol açtığı bulunmuştur. Bu çalışmanın ardından, kişinin kendi rızası dışında bir öpüşmenin gerçekleştiği senaryoların bulunduğu deneyler aracılığı ile zihinsel kirlenme olgusu çalışılmaya başlanmıştır. Fairbrother ve arkadaşlarının (8) yaptıkları çalışmada, rızanın olmadığı bir öpüşmeyi anlatan ses kaydını kadın üniversite öğrencilerine dinleterek zihinsel kirlenmeyi deneysel olarak tetiklemişlerdir. Ardından bu öpüşme senaryolarına çekicilik (9), ahlaksız davranış (10), fiziksel kirlilik (11), ihanet (12) gibi çeşitli değişkenler eklenerek zihinsel kirlenme kavramını etkileyebilecek faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. Radomsky ve Elliott (13) yaptıkları çalışmada

sorumluluk (katılımcının rızasının olmadığı öpüşmenin bulunduğu koşul), kişisel ihlal (katılımcının zorla öpüldüğü koşul) ve ahlak (öpüşmeyi gerçekleştiren kişinin ahlaksız bir birey olduğu koşul) bileşenlerinin zihinsel kirlenmedeki etkisini incelemek amacıyla bu koşulları ayrı senaryolar halinde katılımcılara dinletmiştir. Beklentilerle tutarlı olarak öpüşme senaryoları katılımcılarda zihinsel kirlenmeyi tetiklemiş ve olumsuz duygulara yol açmıştır. Elliott ve Radomsky (11) rızanın olmadığı öpüşme koşulunu, öpen kişinin fiziksel olarak kirli olması koşulları ile birleştirerek zihinsel kirlenme duygularını incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre, rızanın olmadığı ve öpen kişinin fiziksel olarak kirli olduğu koşulun, öpen kişinin temiz olduğu koşuldun ve aynı zamanda rızanın olduğu ve öpen kişinin kirli/temiz olduğu koşullardan anlamlı olarak yüksek düzeyde zihinsel kirlenme duygularına yol açtığı belirtilmiştir. Tüm bu bulgular ışığında, zihinsel kirlenmeyi ölçecek öz-bildirim ölçeklerine duyulan ihtiyaç gittikçe artmıştır.

Vancouver Obsessif Kompulsif Envanteri-Zihinsel Kirlenme Ölçeği (VOKE-ZK), Rachman'ın (4) zihinsel kirlenme teorisinden yola çıkılarak zihinsel kirlenme belirtilerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş ilk ölçeklerden biridir. Zihinsel kirlenmenin ahlaki yargılamalarla, kişinin kirli ve pis olduğuna inandığı düşüncelerle ilişkili olması nedeniyle, kişinin düşüncelerini eylemleri ile eşdeğer tuttuğu düşünce-eylem kaynaşmasının zihinsel bulaşmada önemli bir rol oynayabileceği, bu nedenle zihinsel kirlenmeye ilişkin düşünce-eylem kaynaşmasının değerlendirilmesinin önemli olduğu vurgulanmaktadır (14). Düşünce-Eylem Kaynaşması- Kirlenme (DEK-KÖ) ölçeği ise bu ihtiyaç doğrultusunda, Shafran ve arkadaşları (14) tarafından önerilen düşünce-eylem kaynaşması kavramından yola çıkılarak, bulaşma ile ilişkili düşünceler ve bulaşmaya ilişkin davranış ve duyguların kaynaşmasını değerlendiren bir ölçüm aracıdır. VOKE-ZK'nin ve DEK-KÖ'nün psikometrik özelliklerinin değerlendirildiği çalışmada (14) her iki ölçüm aracının da içsel tutarlık katsayıları bulaşma korkuları olan OKB grubu, bulaşma korkusu olmayan OKB grubu, kaygı grubu ve öğrenci grubundan oluşan farklı örneklerde incelenmiş, ölçeklerin güvenilirlik ve geçerlik değerlerinin tatminkâr düzeyde olduğu bulunmuştur.

Özetle, zihinsel kirlenme, OKB'de görülen yıkama dürtüsü ve yıkama davranışıyla yakından ilişkili bir kavram olarak görülmektedir. Yıkama davranışının da OKB belirtilerini sürdürücü bir rol oynadığının bilinmesi sebebiyle, OKB'ye yönelik teorik ve pratik anlayışımızın artması açısından zihinsel bulaşma olgusunun daha iyi anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Ülkemizde zihinsel kirlenmeye ve OKB'de oynadığı role ilişkin henüz herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle, bu çalışmaların hız kazanmasını kolaylaştıracak, zihinsel kirlenmeyi objektif ve etkili bir şekilde ölçen, standardize edilmiş ölçüm araçlarının dilimize kazandırılmasının önem taşıdığı düşünülmektedir. Bu gereklilik doğrultusunda bu araştırma kapsamında, VOKE-ZK ve DEK-K ölçeklerinin dilimize uyarlanması gerçekleştirilerek, Türkçe formlarının psikometrik özelliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Çalışmanın örneklemini 183'ü kadın, 70'i erkek olmak üzere 18-28 yaşlarında herhangi bir psikiyatrik tanı almadığını belirten 255 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcıların %97.6'sı (n=249) bekar, %0.8'i (n=2) evli, %0.4'ü (n=1) ayrılmış/boşanmış olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların ikisi cinsiyet bilgisini, üçü medeni durum bilgisini vermemiştir. Katılımcıların tümü yaşamlarının tümünü Türkiye'de geçirdiklerini belirtmişlerdir.

Ölçekler

Vancouver Obsesif-Kompulsif Envanteri – Zihinsel Kirlenme Ölçeği (VOKE - ZK): VOKE-ZK, zihinsel kirlenme belirtilerini değerlendirmekte olan, 0 - 4 arası puanlanan, 5'li Likert türünde ve 20 maddelik bir ölçüm aracıdır (16). Cronbach alpha iç tutarlık katsayılarının farklı örneklem gruplarında 0.97 ile 0.93 arasında değişmekte olduğu belirtilmiştir (15). Ölçeğin birleşen geçerliliğini değerlendirmek amacıyla, zihinsel kirlenmeyle ilişkili iki ölçüm aracı ile (Bulaşma Hassasiyeti Ölçeği ve Düşünce-Eylem Kaynaşması Kirlenme Ölçeği), Vancouver Obsesif Kompulsif Envanteri (VOKE) ve bu envanterin bulaşma ile ilişkili

olan alt boyutuyla olan korelasyonuna bakılmış, ölçeğin bu ölçeklerle anlamlı düzeyde ve pozitif yönde ilişkili bulunduğu görülmüştür. Ayrışan geçerliğini değerlendirmek amacıyla, bu ölçekten alınan puanların Beck Depresyon Envanteri'nden (BDE) (17) alınan puanlar ve VOKE'nin bulaşma ile ilişkili olan alt ölçeğinden alınan puanlar ile olan korelasyonuna bakılmış, beklenenle tutarlı olarak ölçeğin VOKE-bulaşma alt ölçeği ile olan korelasyonunun depresyon ile olan korelasyonundan anlamlı olarak yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayırt edici geçerliği değerlendirmek amacıyla, bulaşma ile ilişkili OKB belirtileri bildiren katılımcılar ve bu belirtileri bildirmeyen katılımcıların VOKE-ZK'den aldıkları puanlar ANOVA analizi ile karşılaştırılmış ve iki grubun anlamlı olarak birbirinden farklılaştığı görülmüştür. Ölçeğin yordayıcı geçerliği için, OKB belirti düzeyi bağımlı değişken alınarak hiyerarşik regresyon analizi yapılmış, ölçeğin OKB belirtilerinin varyansını anlamlı şekilde açıklamaya devam ettiği görülmüştür. Bu bulgulardan yola çıkılarak, ölçeğin birleşen, ayırt edici, ayrışan ve yordayıcı geçerliğinin istenilen düzeyde olduğu belirtilmiştir (15). Ölçeğin Türkçe formunun psikometrik özellikleri bu çalışma kapsamında değerlendirilecektir.

Düşünce-Eylem Kaynaşması- Kirlenme Ölçeği (DEK-KÖ): DEK-KÖ, Rachman (18) tarafından bulaşma/kirlenme ile ilişkili düşünce-eylem kaynaşması inançlarını, bununla ilişkili duygu ve davranışları ölçmek amacıyla geliştirilmiş bir ölçektir. DEK-KÖ, 5'li Likert türünde (0=Hiç katılmıyorum, 4=Tamamen katılıyorum) 9 maddelik bir ölçüm aracıdır. Ölçeğin Cronbach alpha iç tutarlık katsayıları, bulaşma semptomları olan ve olmayan OKB gruplarında 0.96, kaygı bozukluğu olan grupta 0.95 ve öğrenci grubunda 0.93 olarak bulunmuştur. Ölçeğin birleşen geçerliğini değerlendirmek amacıyla VOKE-Bulaşma alt ölçeği ile olan korelasyonuna bakılmış, üniversite öğrencileri örnekleminin aldığı puanlarla pozitif yönde anlamlı ilişkili olduğu görülmüş, ancak kaygı bozukluğu tanısı alan grupların ve OKB gruplarının her ikisiyle olan korelasyonu incelendiğinde anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Ölçeğin ayrışan geçerliğini değerlendirmek amacıyla, bu ölçekten alınan puanların BDE'den elde edilen depresyon puanları ve VOKE'nin bulaşma ile ilişkili olan

alt ölçeğiyle olan korelasyonuna bakılmış; beklenenle tutarlı olarak ölçeğin VOKE-bulaşma alt ölçeği ile olan korelasyonunun, BDE ile olan korelasyonundan anlamlı olarak yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayırt edici geçerliği değerlendirmek için, bulaşma/kirlenme semptomları yaşadığını bildiren OKB grubu ve bu semptomları bildirmeyen grubun DEK-KÖ'den aldığı puanlar karşılaştırılmış, ölçeğin yalnızca klinik ve klinik olmayan örnekleme birbirinden ayırttığı görülmüştür. Bu bulgulardan yola çıkılarak, ölçeğin birleşen ve ayrışan geçerliğinin istenilen düzeyde olduğu belirtilmiştir (15). Ölçeğin Türkçe uyarlamasının psikometrik özellikleri bu çalışma kapsamında değerlendirilecektir.

Düşünce-Eylem Kaynaşması Ölçeği (DEKÖ): DEKÖ, Shafran ve arkadaşları (14) tarafından geliştirilen, 19 maddelik, 5'li Likert tipi bir öz-bildirim ölçeğidir. DEKÖ önceleri üç boyutlu ele alınırken, DEK-Olasılık ve DEK-Ahlak olmak üzere iki boyutun daha uygun olduğu belirtilmiştir ve sonraki çalışmalarda DEKÖ iki boyutlu olarak ele alınmıştır. Rassin ve arkadaşlarının (19) yaptıkları çalışmada ölçeğin psikometrik özellikleri tekrar değerlendirilmiş ve istenilen düzeyde içsel tutarlığa sahip olduğu (DEK toplam ve alt ölçekler için $\alpha > 0.75$), ancak test- tekrar test korelasyonlarının nispeten düşük olduğu (Toplam=0.52, olasılık=0.51, kendisi=0.53, diğerleri=0.47, ahlak=0.54) belirtilmiştir. Ülkemizde Yorulmaz ve arkadaşları (20) tarafından ölçeğin uyarlaması yapılmış ve DEKÖ'nün psikometrik özellikleri değerlendirilmiştir. Ölçeğin 7 maddeden oluşan DEK-Olasılık alt boyutunun Cronbach alpha güvenirlik katsayısının 0.92, 12 maddeden oluşan DEK-Ahlak alt boyutunun ise 0.88 olduğu belirtilmiştir. Yapılan geçerlik analizleri ölçeğin iki faktörlü yapısının ülkemiz için kabul edilebilir geçerlik değerlerine sahip olduğunu göstermiştir.

Obsesif-Kompulsif Envanteri Gözden Geçirilmiş Kısa Form (OKE-GGKF): Obsesif-Kompulsif Envanteri Gözden Geçirilmiş Kısa Form (OKE-GGKF), 84 maddelik Obsesif Kompulsif Envanteri'nin (21) dezavantajları nedeniyle pratik gerekçeler göz önünde bulundurularak Foa ve arkadaşları (22) tarafından geliştirilen ve 18 maddeden oluşan, OKB'nin temel semptom alanları ve zihinsel

etkisizleştirme alanlarını ölçen, 5'li Likert tipi bir öz-bildirim ölçeğidir (22). Abramowitz ve Deacon (23) tarafından yapılan çalışmada, OKE-GGKF'nin (Cronbach $\alpha=0.86$) ve alt ölçeklerin (0.83-0.92) istenilen iç tutarlık katsayılarına sahip olduğu rapor edilmiştir. Yorulmaz ve arkadaşları (24) tarafından ölçek Türkçeye uyarlanarak psikometrik özellikleri değerlendirilmiştir. Ölçeğin faktör yapısının orijinal çalışma ile faktöriyel uyum içinde olduğu bulunmuştur. Yapılan güvenilirlik analizleri doğrultusunda, kontrol etme ve zihinsel etkisizleştirme alt ölçekleri hariç ($\alpha=0.64$ ve 0.64), toplam ölçek ve diğer alt ölçeklerin tatminkar düzeyde iç tutarlık katsayıları gösterdiği görülmüştür (Toplam ölçek için $\alpha=0.90$, Alt Ölçekler $\alpha=0.73-0.84$). Ölçeğin güvenilir bir ölçüm aracı olmasının yanı sıra, ölçüt bağıntılı, birleşen ve ayrışan geçerliğinin incelenmesiyle istenilen geçerlik değerlerine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tiksinme Ölçeği-Revize Edilmiş Form (TÖ-R):

Tiksinme Ölçeği, Haidt ve arkadaşları (25) tarafından geliştirilen; çeşitli alanlardaki tiksinme duyarlılığını ölçen bir ölçüm aracıdır. Ölçek daha önce farklı formlarda kullanılmış ancak son hali Olatunji ve arkadaşları (26) tarafından tüm maddeler 5'li Likert tipinde 27 maddeden oluşacak şekilde revize edilmiştir. Ölçeğin, temel tiksinme (core disgust), parçalanma/ölüm (animal reminder) ve bulaşma/kirlenme (contaminaton) olmak üzere üç alt boyutu bulunmaktadır. Ölçeğin Cronbach alpha güvenilirlik katsayısı tüm alt ölçekler için 0.34-0.64 arasında değişmektedir (25). Ölçek Türkçeye İnözü ve Eremsoy (27) tarafından uyarlanmıştır. Yapılan güvenilirlik analizi doğrultusunda, toplam ölçeğin iç tutarlık katsayısının 0.87 olduğu, test-tekrar test güvenliğinin ise 0.88 olarak bulunduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte ölçeğin orijinal formuyla tutarlı olarak üç faktörlü yapısının korunduğu tespit edilmiştir. Yapılan geçerlik analizleri doğrultusunda çalışmada ölçeğin birleşen, ayırt edici ve kriter geçerliğinin var olduğuna işaret eden bulgular elde edilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında, ölçeğin ülkemiz için güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğu bildirilmiştir.

Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖ-ÖİTÖ): SÖ-ÖİTÖ, Spielberger (28) tarafından

geliştirilen, 44 maddeden oluşan, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı olmak üzere ikiye ayrılan bir ölçüm aracıdır. Bu çalışmada yalnızca sürekli öfke düzeyini ölçen 10 maddelik Sürekli Öfke Ölçeği (SÖÖ) kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Özer (29) tarafından yapılmıştır. Yapılan güvenilirlik geçerlik analizleri doğrultusunda, ölçeğin iç tutarlık katsayısının 0.79 olduğu tespit edilmiş ve ölçeğin güvenilir bir ölçüm aracı olduğu belirtilmiştir. Ölçeğin faktör yapısının orijinal faktör yapısıyla uyumlu olduğu ve ölçeğin geçerli olduğu bildirilmiştir.

İşlem

Ölçeklerin Çeviri Aşaması

Her iki ölçek de iki dile de (Türkçe-İngilizce) hâkim ve OKB konusunda uzman olan üç klinik psikolog tarafından birbirinden bağımsız olarak Türkçeye çevrilmiştir. Ölçeklerin, bağımsız çevirmenler tarafından hazırlanan alternatif çevirileri araştırma ekibi tarafından orijinal maddelerle karşılaştırılarak değerlendirilmiş, orijinal madde içeriğini en iyi yansıtan çeviriler yargıcılar arası uzlaşım yöntemiyle seçilmiştir. Bu işlem sonunda ölçeklerin Türkçe ilk formu oluşturulmuştur. Ölçeklerin orijinal İngilizce formu ve Türkçe oluşturulan ilk formu her iki dile de hâkim ve alan dışından 5 katılımcıya bir arada verilerek ölçekleri puanlamaları istenmiştir. Ek olarak, katılımcılardan İngilizce ve Türkçe formları doldururken madde düzeyinde aynı şeyi anlayıp anlamadıklarını bildirmeleri ve gerek duyulduğu takdirde ifadeleri düzeltmeleri istenmiştir. Elde edilen değerlendirmenin ardından ölçeklerin son formu oluşturulmuş ve Türkçeden İngilizceye tekrar çevrilmesi işlemi her iki dile hâkim olan, araştırma grubu dışındaki başka bir uzman tarafından yapılmıştır. Elde edilen tekrar-çeviri sürümü yurt dışındaki ölçeğin orijinal formunu geliştiren araştırmacılara gönderilerek çeviri onayı alınmış ve son formu verilerek ölçekler kullanıma hazır hale getirilmiştir.

Veri Toplama Aşaması

Araştırma, Doğu Üniversitesi Etik Kurulu'ndan gerekli etik izinler alındıktan sonra sadece katılmaya gönüllü olan katılımcılar ile yürütülmüştür. Araştırma,

izin alınan bazı dersler öncesinde öğrencilere toplu olarak duyurulmuş ve katılmaya gönüllü olan öğrencilere ölçek seti verilmiş ve sınıf ortamında doldurmaları istenmiştir. Sıra etkisini kontrol etmek amacıyla her ölçek setindeki ölçeklerin sırası değiştirilmiştir. Her uygulama yaklaşık 20-25 dakika sürmüştür. Katılımcılara psikoloji bölümünden almış oldukları derslerden biri için bir puan katılım puanı verilmiştir.

BULGULAR

Güvenirlilik

VOKE-ZK ve DEK-KÖ'nün iç tutarlık (Cronbach's alpha) katsayıları sırasıyla 0.93 ve 0.92 olarak bulunmuştur. DEK-KÖ için ölçek maddelerinin birbiri ile korelasyonunun 0.61 ile 0.85 arasında, VOKE-ZK için korelasyon katsayılarının ise 0.50 ile 0.76 arasında değiştiği bulunmuştur. DEK-KÖ'nün Guttman iki yarım güvenirlilik (Split-Half) katsayısı 0.88, VOKE-ZK'nin ise 0.90 olarak tespit edilmiştir. Ölçeklerin iki yarım güvenirliliğine bakıldığında, DEK-KÖ'nün 5 maddeden oluşan birinci kısmı için 0.86, 4 maddeden oluşan ikinci kısmı için ise 0.89 güvenirlilik katsayısına sahip olduğu görülmüştür. VOKE-ZK'nin ise 10 maddelik birinci kısmının 0.86, ikinci kısmının ise 0.89 güvenirlilik katsayısına sahip olduğu bulunmuştur. Dört hafta ara ile uygulanan test-tekrar test güvenirliliği ise, DEK-KÖ için 0.62, VOKE-ZK için 0.79 olarak bulunmuştur. Bu değerler iki ölçeğin kabul edilebilir güvenirlilik katsayılarına sahip olduğuna işaret etmektedir.

Geçerlik

Yapı Geçerliliği

VOKE-ZK ve DEK-KÖ ölçeklerinin faktör yapısının orijinal çalışmada incelenmeden tek faktörlü olarak kabul edilmesi nedeniyle ülkemizdeki faktör yapısının incelenmesi için öncelikle açımlayıcı faktör analizi yapılmış, daha sonra da elde edilen faktör yapısının doğrulanması için doğrulayıcı faktör analizinden (LISREL 8.71) yararlanılmıştır.

Açımlayıcı Faktör Analizi

VOKE-ZK'nin yapı geçerliğini incelemek amacıyla açımlayıcı faktör analizi uygulamalarından 'varimax dönüştürmesi' ne göre temel bileşenler analizi (Principal Component Analysis) yapılmıştır. VOKE-ZK kullanılarak toplanmış olan verinin açımlayıcı faktör analizine ne derece uygun olduğunun göstergelerinden biri olan KMO indeksi 0.93; bir diğer gösterge olan Barlett's Ki-Kare puanı ise 4591.39, $p < 0.001$ bulunmuştur. Bu değerler verinin açımlayıcı faktör analizi için mükemmel düzeyde uyum sağladığını göstermektedir. Ölçeğin öz değeri (eigenvalues) 1'den büyük olan üç değer olduğu görülmüştür. Bu üç değer yansıttığı üç faktör, toplam varyansın %58.77'sini açıklamıştır. Ancak scree-plot eğrisi iki faktörlü yapıya işaret etmiştir. Varimax dönüştürmesi kullanarak ölçeğin iki faktörlü yapısındaki madde dağılımı incelendiğinde 16 maddenin hem birinci hem de ikinci faktörde 0.30'dan fazla faktör yüküyle yer aldığı sadece 4 maddenin (5,15,11,7) ikinci faktöre yüklendiği görülmüştür. Dört maddenin içeriği incelendiğinde kuramsal olarak içeriğinin diğer faktörde yüklenen maddelerle ayrıştırılmasının mümkün olmadığı görülmüştür. Bu nedenle ölçeğin orijinal formunun tek faktörlü yapısı ile tutarlı olarak tek faktörlü olarak kullanılmasının uygun olduğuna karar verilmiştir. Tek faktörlü yapıda faktör yüklerinin 0.44 ile 0.80 arasında değiştiği ve toplam varyansın %46.63'ünü açıkladığı görülmüştür.

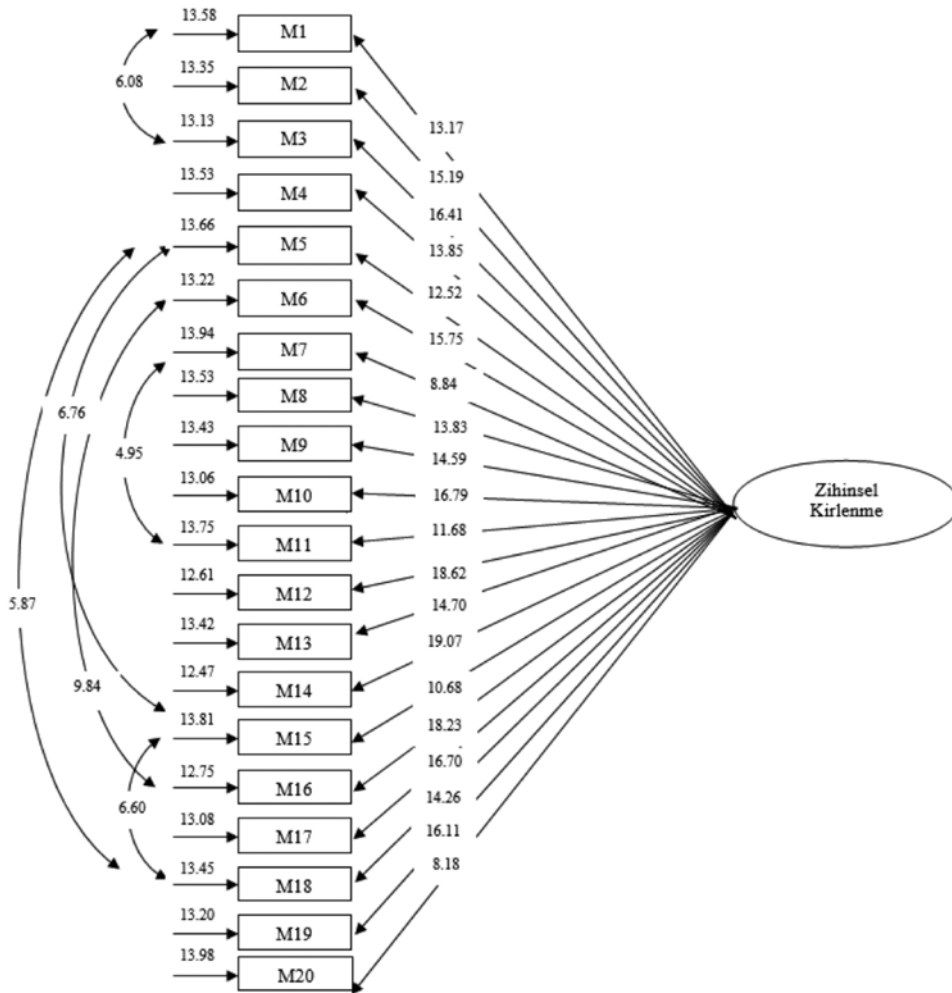
Aynı analizler DEK-KÖ faktör yapısını incelemek için uygulandığında Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)=0.87, Barlett's Ki-Kare puanı ise 2163.87, $p < 0.001$ olarak bulunmuş, bu değerler verinin faktör analizi için yeterli olduğunu göstermiştir. Ölçeğin öz değeri (eigenvalues) 1'den büyük olan iki değer olduğu görülmüştür. Bu iki değer yansıttığı iki faktör, toplam varyansın %67.18'ini açıklamıştır. Ancak, Varimax dönüştürmesi kullanarak ölçeğin iki faktörlü yapısındaki madde dağılımı incelendiğinde sadece iki maddenin (7 ve 9. maddeler) 0.30'dan fazla faktör yüküyle ikinci faktöre yüklendiği görülmüştür. İkinci faktörde yüklenen bu iki maddenin içeriği incelendiğinde içeriğinin diğer faktörde yüklenen maddelerle

ayrıştırılmasının mümkün olmadığı görülmüştür. Bu bulgular ile tutarlı olarak scree-plot eğrisi tek faktörlü yapıya işaret etmiştir. Bu nedenle ölçeğin orijinal formu ile tutarlı olarak tek faktörlü olarak kullanılması uygun olduğuna karar verilmiştir. Tek faktörlü yapıda faktör yüklerinin 0.67 ile 0.86 arasında değiştiği, toplam varyansın %65.47'sini açıkladığı görülmüştür.

VOKE-ZK ve DEK-KÖ'nün tek faktör yapısının doğrulanması. Ölçeklerin tek faktörlü yapısının uygunluğunu test etmek amacıyla LISREL 8.71 paket programı kullanılarak (30) Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) uygulanmıştır. DFA ya da model testlerinde, modelin kabul edilebilir olduğunu göstermek için ki kare değerinin anlamsız çıkması beklenmektedir. Fakat Ki kare

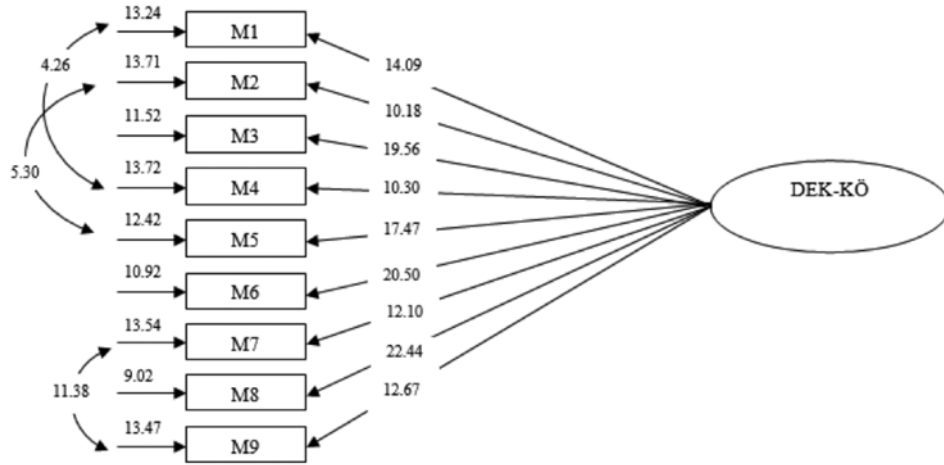
değeri örneklem sayısına oldukça duyarlıdır. Bu nedenle örneklem sayısı büyük olduğu durumlarda Ki kare sd oranının 2, 3 ve hatta 5 olması modelin kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir. Ayrıca CFI, GFI, AGFI ve NNFI değerlerinin 0.90 ve üzerinde olması ve RMSEA değerinin ise 0.08'in altında olması beklenmektedir (31-34).

İlk olarak VOKE-ZK ölçeğinin tek faktör yapısı incelenmiştir. Kovaryans matrisleri kullanılarak yapılan analizler sonucunda elde edilen model uyum indeksleri ($\chi^2/sd=6.20$, AGFI=0.71, GFI=0.83, CFI=0.81, NFI=0.79, RMSEA=0.14, $p<0.001$) bir dizi modifikasyon yapılması gerektiğine işaret etmiştir. Önerilen modifikasyon indeksleri doğrultusunda ölçeğin 6-16, 5-18, 15-18, 7-11, 1-3 madde çiftleri arasındaki hatalar

Şekil 1: VOKE-ZK'nin doğrulayıcı faktör analizi sonuçları.

Not: Bütün standart olmayan faktör yükleri $p<0.05$ düzeyinde anlamlıdır.

Şekil 2: DEK-KÖ'nün doğrulayıcı faktör analizi sonuçları

Not: Bütün standart olmayan faktör yükleri $p < 0.05$ düzeyinde anlamlıdır.

ilişkilendirilmiştir. Birbirine oldukça benzeyen bu maddeler arasındaki hatalar ilişkilendirildikten sonra model tekrar test edilmiş ($\chi^2/sd=3.51$, AGFI=0.84, GFI=0.87, CFI=0.90, NFI=0.87, RMSEA=0.079, $p < 0.001$) ve eklenen ilişkilerin modeli daha iyi hale getirdiği bulunmuştur ($\chi^2_{fark}(6)=478,04$, $p < 0.001$). Her ne kadar uyum indeksleri beklenen değerden biraz altında da olsa Ki kare sd oranı 3.51 olarak bulunmuştur ve bu değer modelin kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermiştir.

DEK-KÖ'nün tek faktörlü yapısını doğrulamak amacıyla yapılan analizler sonucunda elde edilen uyum indeksleri verinin tek faktörlü çözümlerle tanımlanabileceğini göstermiştir ($\chi^2/sd = 14.02$, AGFI=0.74, GFI=0.79, CFI=0.81, NFI=0.79, RMSEA=0.18, $p < 0.001$). Önerilen modifikasyon indeksleri doğrultusunda (7 - 9, 4 - 1, 2 - 5), birbirine oldukça benzeyen bu maddeler arasındaki hatalar ilişkilendirildikten sonra model tekrar test edilmiş ($\chi^2/sd = 3.38$, AGFI=0.91, GFI=0.95, CFI=0.95, NFI=0.95, RMSEA=0.085, $p < 0.001$) ve eklenen ilişkilerin modeli daha iyi hale

getirdiği bulunmuştur ($\chi^2_{fark}(2)=281,23$, $p < 0.001$). Elde edilen uyum indeksleri modelin kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermiştir.

Birleşen Geçerlik Analizleri

Ölçeklerin birleşen geçerliğini değerlendirmek amacıyla, her iki yeni ölçüm aracının, DEKÖ, TÖ-R, SÖÖ, OKE-GGKF toplam ve alt ölçek puanları ile korelasyon ilişkilerine bakılmıştır. Tablo 1'de görüldüğü gibi, ölçeklerin birleşen geçerliklerini destekleyen bir şekilde, VOKE-ZK ve DEK-KÖ ölçeklerinin her ikisinin de hem OKB belirtilerini ölçen OKE-GGKF toplam ve alt ölçekleriyle, hem de DEKÖ toplam ve alt ölçekleriyle anlamlı pozitif ilişki gösterdiği bulunmuştur.

Ayrışan Geçerlik

VOKE-ZK ve DEK-KÖ'nün ayrışan (divergent) geçerliğini test etmek amacıyla, bu iki ölçüm aracının

Tablo 1: VOKE-ZK ve DEK-KÖ'nün DEK, OKE, TÖ-R ve SÖÖ puanları ile korelasyonları

	DEK Ahlak	DEK Olasılık	DEK Kontrol	OKE Etkisizleştirme	OKE Biriktirme	OKE Obsesiflik	OKE Yıkama	OKE Sıralama	OKE Toplam	OKE Toplam (Yıkama Hariç)	TÖ-R Toplam	SÖÖ Toplam	
VOKE ZK	0.47**	0.46**	0.44**	0.43**	0.40**	0.35**	0.60**	0.61**	0.41**	0.61**	0.57**	0.18**	0.21**
DEK KÖ	0.64**	0.64**	0.58**	0.38**	0.37**	0.33**	0.43**	0.45**	0.39**	0.52**	0.50**	0.17**	0.25**

VOKE-ZB: Vancouver Obsesif-Kompulsif Envanteri-Zihinsel Kirlenme, DEK-KÖ: Düşünce-Eylem Kaynaşması Kirlenme Ölçeği, DEK: Düşünce-Eylem Kaynaşması, OKE: Obsesif-Kompulsif Envanteri, TÖ-R: Tiksinme Ölçeği-Revize, SÖÖ: Sürekli Öfke Ölçeği. * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

OKE-GGKF Toplam (Yıkama/Temizlenme Alt ölçeği hariç) ve Yıkama/Temizlenme alt ölçek puanlarıyla olan korelasyonlarının, sürekli öfkeyi ve tikslenme hassasiyetini değerlendiren ölçeklerle göstermiş oldukları korelasyonlardan anlamlı olarak farklılaşmış bulunmadığı incelenmiştir. Elde edilen bulgulara bakıldığında, VOKE-ZK'nin, OKE- GGKF Toplam (Yıkama/Temizlenme hariç) ($r[254]=0.57$, $p<0.001$) ve Yıkama/Temizlenme alt ölçeği ($r[254]=0.61$, $p<0.001$) puanları ile pozitif yönde anlamlı ilişki gösterdiği bulunmuştur. Benzer şekilde, VOKE-ZK'nin, SÖÖ ile de pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişki gösterdiği bulunmuştur ($r[254]=0.21$, $p<0.001$). Ancak, VOKE-ZK'nin, OKE- GGKF Toplam ($Z=6.15$, $p<0.01$) ve Yıkama/Temizlenme alt ölçek puanları ile göstermiş olduğu ilişkinin ($Z=6.52$, $p<0.01$), sürekli öfke alt ölçeği ile sergilemiş olduğu ilişkiden anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer biçimde, VOKE-ZK'nin OKE- GGKF Toplam (Yıkama/Temizlenme puanları hariç) ve Yıkama/Temizlenme alt ölçeği ile olan korelasyonunun, tikslenme puanları ile olan korelasyonundan anlamlı olarak daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($Z=5.67$, $p<0.001$; $Z=6.66$, $p<0.001$, sırasıyla).

DEK-KÖ'nün, OKE-GGKF Toplam (Yıkama/Temizlenme alt ölçeği hariç) ve Yıkama/Temizlenme alt ölçeği, öfke ve tikslenme puanlarıyla olan korelasyonuna bakıldığında da, benzer bulgular elde edilmiştir. DEK-KÖ'nün OKE- GGKF Toplam (Yıkama/Temizlenme hariç) ($r[252]=0.50$, $p<0.001$) ve Yıkama/Temizlenme alt ölçeği ($r[252]=0.45$, $p<0.001$) puanları ile anlamlı pozitif ilişki gösterdiği bulunmuştur. DEK-KÖ'nün aynı zamanda öfke ile de pozitif yönde anlamlı olarak ilişkili olduğu bulunmuştur ($r[252]=0.25$, $p<0.001$). Ancak, DEK-KÖ'nün, OKE- GGKF Toplam ($Z=4.21$, $p<0.01$) ve Yıkama/Temizlenme semptom alt ölçek puanları ile olan ilişkisinin ($Z=3.10$, $p<0.01$), sürekli öfke ölçeği ile olan ilişkisinden anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde, DEK-KÖ'nün OKE-GGKF Toplam (Yıkama/Temizlenme hariç) ve Yıkama/Temizlenme alt ölçek puanlarıyla olan korelasyonu, DEK-KÖ'nün tikslenme puanları ile olan korelasyonundan ($r[251]=0.17$, $p<0.001$) anlamlı olarak farklı

bulunmuştur ($Z=4.66$, $p<0.01$; $Z=4.07$, $p<0.01$, sırasıyla). Bu değerler, her iki ölçeğin de ayırt edici geçerliğinin olduğu işaret etmektedir.

Ölçeklerin ayırt edici geçerliğini değerlendirmek için ayrıca, OKE-GGKF Toplam (Yıkama/Temizlenme Alt Ölçeği Hariç) puanına göre alt ve üst %25'lik dilimlere düşen katılımcılar OKB puanı yüksek ($n=69$; 32 puan üstü) ve düşük ($n=69$; 16 puan altı) şeklinde iki gruba atanmıştır. VOKE-ZK toplam ölçek puanı için tek yönlü ANOVA yapılmıştır. Analiz sonuçları, VOKE-ZK'nin OKB semptom puanları yüksek ve düşük olan grupları anlamlı olarak birbirlerinden ayırttığına işaret etmiştir ($F_{1,136}=89.14$, $p<0.001$, $\eta^2_{kısmi}=0.40$). Yüksek OKB grubunun VOKE-ZK'den aldığı puanların (Ort.=24.34, $S=15.81$), düşük OKB grubunun aldığı puanlara göre (Ort.=5.51, $S=4.98$) anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. DEK-KÖ'nün ayırt edici geçerliğini değerlendirmek için aynı analizler kullanılmıştır. DEK-KÖ toplam ölçek puanı için tek yönlü ANOVA yapılmıştır ve yüksek OKB grubunun DEK-KÖ'den aldığı puanların (Ort.=13.63, $S=9.33$), düşük OKB grubunun DEK-KÖ'den aldığı puanlardan (Ort.=3.45, $S=4.14$) anlamlı olarak daha yüksek olduğu saptanmıştır ($F_{1,135}=68.44$, $p<0.001$, $\eta^2_{kısmi}=0.34$). Elde edilen bu bulgular, VOKE-ZK ve DEK-KÖ ölçeklerinin her ikisinin de OKB puanları yüksek ve düşük olan grupları anlamlı olarak birbirinden ayırt ettiğini, yani ayırt edici geçerliklerinin var olduğunu göstermiştir.

Yordayıcı Geçerlik

Yeni ölçüm araçlarının OKB belirtilerini ne derece yordadığını değerlendirmek amacıyla, hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. Bağımlı değişken olarak, OKE-GGKF toplam puanından Yıkama/Temizlenme alt ölçeğinin çıkartılmasıyla oluşturulan yeni OKE toplam (Yıkama/Temizlenme alt ölçeği hariç) puanı alınmıştır. Birinci basamakta yaş, cinsiyet ve tikslenme hassasiyeti üzere kontrol değişkenleri analize sokulmuştur. Birinci basamakta analize sokulan kontrol değişkenlerinin varyansın %9'unu açıkladığı ve açıklanan varyansta anlamlı bir artışa yol açtığı bulunmuştur ($\Delta F[3,243] 8.75$, $p<0.001$). Analize sokulan değişkenlerden, hangisinin anlamlı değişime yol açtığını anlamak

Tablo 2: VOKE-ZK ve DEK-KÖ'nün OKB semptomlarına yönelik hiyerarşik regresyon analizi sonuçları

	B (p)	Std. Er. B	Std. Coef. B	R ² adj	ΔR ²	ΔF (p)
<i>1.Basamak</i>				0.09	0.10	8.75 (<0.001)
Yaş	-0.947 (<0.05)	0.35	-0.17			
Cinsiyet	-2.668 (0.11)	1.64	-0.11			
TÖ-R	4.63 (<0.001)	1.06	0.28			
<i>2.Basamak</i>				0.30	0.21	37.01 (<0.001)
DEK-Ahlak	0.52 (<0.001)	0.13	0.46			
DEK-Olasılık	0.10 (0.62)	0.19	0.05			
<i>3.Basamak</i>				0.56	0.26	146.54 (<0.001)
OKE-Yıkama	2.25 (<0.001)	0.19	0.60			
<i>4.Basamak</i>				0.58	0.02	4.95 (<0.05)
VOKE-ZK	0.12 (<0.05)	0.05	0.14			
DEK-KÖ	0.12 (0.14)	0.08	0.09			

TÖ-R: Tiksinme Ölçeği-Revize, VOKE-ZK: Vancouver Obsesif-Kompulsif Envanteri-Zihinsel Kirlenme, DEK-KÖ: Düşünce-Eylem, TÖ-R: Tiksinme Ölçeği-Revize, VOKE-ZK: Vancouver Obsesif-Kompulsif Envanteri-Zihinsel Kirlenme, DEK-KÖ: Düşünce-Eylem Kaynaşması Kirlenme Ölçeği.

için standardize edilmiş regresyon katsayısına bakıldığında yaşın ($\beta=-0.17$, $t=-2.70$, $pr=-0.17$, $p<0.05$) ve tiksinme duyarlılığının ($\beta=0.28$, $t=4.36$, $pr=0.25$, $p<0.001$) OKB belirtilerini anlamlı olarak yordadığı görülmüştür. İkinci basamakta, OKB inançları arasında yer alan DEK-Olasılık ve DEK-Ahlak alt ölçekleri modele dâhil edilmiştir. Bu değişkenler, açıklanan varyansta %21'lik bir artışa yol açmış ve açıklanan varyans %30'a yükselmiştir ($\Delta F[2,241]=37.01$, $p<0.001$). Bu değişkenlerden hangisinin anlamlı değişime yol açtığına bakıldığında, yalnızca DEK-Ahlak boyutunun OKB belirtilerini anlamlı olarak yordadığı görülmüştür ($\beta=0.46$, $t=4.12$, $pr=0.26$, $p<0.001$). Üçüncü basamakta, OKE-GGKF Yıkama/Temizlenme alt ölçeği analize eklenmiş ($\beta=0.60$, $t=12.11$, $pr=0.61$, $p<0.001$) ve bu değişken açıklanan varyansta %26'lık artışa yol açmıştır ($\Delta F[1,240]=146.54$, $p<0.001$). Dördüncü ve son basamakta ise, VOKE-ZK ve DEK-KÖ olmak üzere iki yeni ölçüm aracı modele eklenmiştir. Bu iki ölçüm aracının modele eklenmesi varyansta %2'lik bir artışa yol açmış ve açıklanan varyans %58'e yükselmiştir ($\Delta F[2,238]=4.95$, $p<0.05$). Son basamakta analize dâhil edilen her iki yeni ölçüm aracından sadece VOKE-ZK ($\beta=0.14$, $t=2.44$, $pr=0.16$, $p<0.05$) OKB belirtilerini anlamlı derecede yordamıştır.

TARTIŞMA

Bu çalışmada, OKB alan yazınında son zamanlarda sıkça araştırılmaya başlanan bir kavram olan zihinsel kirlenmeyi değerlendirmeye yönelik geliştirilmiş,

güvenirliliği ve geçerliliği ampirik olarak desteklenmiş iki yeni ölçüm aracının dilimize uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

İlk olarak ölçeklerin güvenirliğini değerlendirmeye yönelik uygulanan güvenirlik analizlerinin sonucunda elde edilmiş olan iç tutarlık katsayılarının, orijinal çalışmada (14) elde edilen değerlerle paralellik sergilemesi, ölçeklerin Türkçe formlarının kabul edilebilir güvenirlik değerlerine sahip olduğunu göstermiştir. İç tutarlılık katsayılarına ek olarak ölçeklerin dört hafta aralıkla değerlendirilen test-tekrar test güvenirliklerinin nispeten düşük olmasına rağmen tatminkâr değerlere sahip olması, ölçeklerden elde edilen puanların zaman içinde tutarlılık gösterdiğini, farklı zamanlarda elde edilen ölçümlerde benzer puanlar elde edildiğini göstererek Türkçe uyarlamalarının güvenirliğini desteklemiştir.

Orijinal çalışma ile tutarlı olarak, tek yapılı olduğu gösterilen VOKE-ZK ve DEK-KÖ ölçeklerinin geçerlik değerleri, yapı, birleşen (convergent) ve ayrışan (divergent ya da discriminat) geçerlik analizleri aracılığı ile incelenmiştir. Birleşen geçerliliğini değerlendirmek amacıyla, her iki ölçeğin OKB ile ilişkili diğer değişkenlerle olan ilişkisine bakılan analizlerde hem zihinsel kirlenmenin hem de zihinsel kirlenmeye ilişkin düşünce-eylem kaynaşması inançlarının OKB semptomları ve düşünce-eylem kaynaşmasının toplam ve alt boyutları ile pozitif anlamlı ilişki gösterdiği bulunmuştur. Ölçeklerin birleşen geçerliliğini destekleyen bir diğer önemli bulgu ise, bu her iki ölçeğin de OKB semptomları içinde en güçlü ilişkiyi yıkama/temizlenme alt

ölçeği ile göstermiş olmasıdır. Zihinsel kirlenmenin OKB semptomatolojisi ile olan ilişkisini destekleyen bir diğer bulgu yordayıcı geçerliği değerlendirmek amacıyla uygulanan hiyerarşik regresyon analizi sonucunda elde edilmiştir. Regresyon analizi sonuçları kontrol değişkenlerinin, DEK-Ahlak, DEK-Olasılık ve OKE-GGKF Yıkama/Temizlenme alt ölçek puanlarının etkisi kontrol edildikten sonra son basamakta analize sokulan VOKE-ZK'nin OKB belirti düzeyini hala anlamlı olarak yordadığına işaret etmiştir. Tüm bu bulgular, zihinsel bulaşmanın OKB ile ilişkili olduğunu gösteren literatür bulguları ile tutarlılık göstermektedir (35,36). Coughtrey ve arkadaşları (35) tarafından OKB tanısı almış 177 hasta ile yürütülmüş bir çalışmada, hastaların %10'unun herhangi bir fiziksel temas olmaksızın gerçekleşen zihinsel bulaşmadan, %15'inin ise sadece fiziksel temasla ortaya çıkan bulaşma/kirlenme semptomlarından, %36'sının ise hem zihinsel bulaşma hem de temasla ortaya çıkan bulaşma semptomlarından yakındığı bulunmuştur. Coughtrey ve arkadaşları (10) bu araştırma bulgularına dayanarak zihinsel kirlenme ile temasla ortaya çıkan kirlenme arasında birbiri ile binişiklik gösteren ortak bir paydaş olduğunu ancak bu ortak paydaşlığa rağmen zihinsel kirlenmenin farklı bir yapı olduğunun altını çizmişlerdir. Bu bulgularla tutarlı olarak yürütülmüş olan bu çalışmada da zihinsel kirlenme, OKB'nin bulaşma semptomları kontrol edildiğinde de hala OKB semptomlarını anlamlı olarak yordamaya devam etmiştir. Ayrıca, VOKE-ZK puanlarının, Yıkama/Temizlenme alt ölçek puanları çıkarıldıktan sonra elde edilen OKE-GGKF toplam puanlarını anlamlı olarak yordaması, zihinsel kirlenmenin sadece OKB'nin yıkama/temizlenme semptomları ile ilişkili olmadığını diğer OKB semptomları ile de ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu bulgular, zihinsel bulaşmada kirlilik hislerinin, vücutta net bir odağı olmayan içsel bir kirlilik olarak tanımlanması nedeniyle, bu hisleri yaşayan bireylerin el yıkama davranışına ek olarak başka nötralizasyon davranışları geliştirdiği bulgularını (6) destekler niteliktedir. Her iki ölçeğin psikometrik özelliklerinin incelendiği orijinal çalışmanın araştırma bulguları ile tutarlı olarak (14), DEK-KÖ ölçeği OKB semptomları ile anlamlı bir ilişki göstermemiştir. Düşünce-eylem kaynaşmasının OKB'ye özgü olmadığı, diğer

kaygı bozukluklarında da önemli bir rol oynadığı daha önceki araştırma bulguları ile gösterilmiştir (37). Bu araştırmadan elde edilen bulgular da orijinal çalışmadan elde edilenlerle tutarlı olarak, aynı durumun zihinsel kirlenmeye ilişkin düşünce-eylem kaynaşması için de geçerli olduğu, benzer şekilde bu düşünce-eylem kaynaşmasının da OKB'ye özgü olmadığı görüşünü destekler nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Ölçeklerin ayrışan geçerliğini değerlendirmek için uygulanan OKE-Toplam (Yıkama/Temizlenme alt ölçeği hariç) ve Yıkama/Temizlenme puanlarıyla olan korelasyonlarının, sürekli öfkeyi ve tikslenme hassasiyetini değerlendiren ölçeklerle göstermiş oldukları korelasyonlarından anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiş ve beklentiyle tutarlı yönde bulgular elde edilmiştir. Bu bulgulardan yola çıkılarak, her iki yeni ölçüm aracının da ayrışan geçerliğinin bulunduğu tespit edilmiştir. VOKE-ZK ve DEK-KÖ puanlarının düşük ve yüksek OKB belirti gruplarını anlamlı olarak birbirinden ayrıştırması, ölçeklerin ayrışan geçerliğini destekleyen bir bulgu olmasının yanı sıra; zihinsel kirlenme ve bununla ilişkili düşünce-eylem kaynaşması inançlarının, OKB'nin diğer semptomları ile de ilişkili olması gerektiğini ileri süren teorik perspektifle (38,4) tutarlı görünmektedir.

OKB'nin klasik bilişsel davranışçı teorileri (39-42) tarafından OKB'de altı çizilen temel duygu kaygı olmasına rağmen son dönem çalışmalar suçluluk (43,44) öfke (45), tikslenme (46-48) gibi diğer duyguların da semptomların şiddetlenmesinde önemli rol oynayabileceği, bu nedenle OKB'nin güncel modellerinin diğer duyguları da içine alacak şekilde yapılandırılması gerektiği öne sürülmektedir. Bu araştırmadan elde edilen bulgular da bu öneri ile tutarlı olarak, hem zihinsel kirlenmenin hem de zihinsel kirlenme ile ilişkili düşünce-eylem kaynaşması inançlarının öfke ve tikslenme duyguları ile pozitif anlamlı ilişki gösterdiğine işaret etmiştir. Buradan hareketle, klinik uygulamada bozukluğun tedavisi ile uğraşan klinisyenlerin zihinsel kirlenme olgusuna ek olarak öfke, suçluluk, tikslenme gibi duyguları da ele almasının önemli olduğu düşünülmektedir.

OKB alan yazınında son dönemde sıklıkla araştırılmaya başlanan zihinsel kirlenme kavramının objektif olarak ölçülebildiği iki yeni ölçüm aracının dilimize

uyarlanması ve orijinal form ile karşılaştırılabilir nitelikte bulgular elde edilmesinin ülkemizde henüz araştırılmaya başlanmamış olan bu yeni kavramın araştırılabilmesine olanak vererek alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte, çalışma bulgularının yorumlanması sırasında göz önünde bulundurulması gereken önemli sınırlılıklar mevcuttur. İlk olarak zihinsel kirlenme olgusunun yalnızca herhangi bir tanı almamış üniversite öğrencileriyle ve dolayısıyla kısıtlı bir yaş grubu ile çalışılmış olması bulguların klinik genellenebilirliğini düşürmektedir. Alan yazında OKB ve ilişkili değişkenlerin sıklıkla tanı almamış üniversite ve yetişkin örneklerde çalışılan olgular olmasına rağmen (49), klinik bir olgu olan OKB ve zihinsel kirlenmenin tanı almış klinik bir örneklem kullanılarak çalışılması bulguların genellenebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Araştırmanın bir diğer önemli kısıtlılığı ise öz-bildirim ölçeklerine dayalı bulguların elde edilmiş olmasıdır. Bu nedenle elde edilen bulgular bir neden-sonuç ilişkisi içermemekte sadece değişkenler arasında karşılıklı ilişkinin bulunduğu işaret etmektedir. Bu nedenle, zihinsel kirlenmenin doğasının ve bilişsel bileşenlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için gelecekteki çalışmaların deneysel araştırma desenlerini kullanmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Özetle, bu araştırma bulguları, zihinsel kirlenmenin doğasını ve bilişsel bileşenlerini daha iyi anlamak amacıyla geliştirilmiş olan iki ölçüm aracı olan VOKE-ZK ve DEK-K ölçeklerinin Türk örneklemde kullanılmasına olanak verecek güvenilirlik ve geçerlik değerlerine sahip olduğuna işaret etmektedir. Alan yazında, zihinsel

kirlenme olgusunu ve bilişsel bileşenlerini geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçtüğü düşünülen iki yeni ölçüm aracının kültürümüze uyarlanması, OKB'ye yönelik anlayışımızın artmasını sağlayarak bu alanda yapılacak uygulama ve araştırma sayısının artmasına olanak vereceği düşünülmektedir. OKB'nin klinik değerlendirme ve tedaviye yönelik uygulamalarında sıklıkla gözden kaçtığı vurgulanan (4) bir semptom grubu olan zihinsel kirlenmenin klinisyenler tarafından daha fazla dikkate alınabilmesi için bu alanda yapılacak çalışmaların hız kazanması büyük önem taşımaktadır. Temasla ortaya çıkan kirlenme ve zihinsel kirlenme maddelerinin ayrı faktörlere yüklenip yüklenmediğinin, hangi özellikler açısından birbirinden farklılaştığının ve zihinsel kirlenmenin OKB'nin semptomatolojisi içinde nasıl bir sorun teşkil ettiğinin belirlenebilmesi için daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Katkı Kategorileri	Yazarın Adı
Çalışma fikrinin geliştirilmesi	M.İ., F.Ö.U.
Çalışmanın metodolojik olarak tasarımı	M.İ., F.Ö.U.
Veri toplama ve işleme	F.Ö.U.
Verinin analizi ve yorumlanması	M.İ., İ.B.
Literatür araştırması	İ.B.
Makalenin yazımı	M.İ., İ.B.
Makalenin gözden geçirilerek revize edilmesi	M.İ., İ.B.

Çıkar çatışması: Yazar çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Finansal destek: Yazar finansal destek beyan etmemiştir.

KAYNAKLAR

- Akhtar S, Wig NN, Varma VK, Pershad D, Verma SK. A phenomenological analysis of symptoms in obsessive-compulsive neurosis. *Br J Psychiatry* 1975; 127:342-348. **[CrossRef]**
- Calamari JE, Wiegartz PS, Riemann BC, Cohen RJ, Greer A, Jacobi DM, Jahn SC, Carmin C. Obsessive-compulsive disorder subtypes: an attempted replication and extension of a symptom-based taxonomy. *Behav Res Ther* 2004; 42:647-670. **[CrossRef]**
- Rasmussen SA, Eisen JL. Phenomenology of OCD: clinical subtypes, Heterogeneity and Coexistence. In *The Psychobiology of Obsessive- Compulsive Disorder*, (Eds.) Zohar J, Insel T, Rasmussen S.pp13-43, New York: Springer Publishing Company 1991,13-43.
- Rachman S. Fear of contamination. *Behav Res Ther* 2004; 42:1227-1255. **[CrossRef]**
- Rachman S. Pollution of the mind. *Behav Res Ther* 1994; 32:311-314. **[CrossRef]**

6. Coughtrey AE, Shafraan R, Lee M, Rachman SJ. It's the feeling inside my head: a qualitative analysis of mental contamination in obsessive-compulsive disorder. *Behav Cogn Psychother* 2012; 40:163-173. **[CrossRef]**
7. Fairbrother N, Rachman S. Feelings of mental pollution subsequent to sexual assault. *Behav Res Ther* 2004; 42:173-189. **[CrossRef]**
8. Fairbrother N, Newth SJ, Rachman S. Mental pollution: feelings of dirtiness without physical contact. *Behav Res Ther* 2005; 43:121-130. **[CrossRef]**
9. Herba JK, Rachman S. Vulnerability to mental contamination. *Behav Res Ther* 2007; 45:2804-2812. **[CrossRef]**
10. Elliott CM, Radomsky AS. Analyses of mental contamination: Part I, experimental manipulations of morality. *Behav Res Ther* 2009; 47:995-1003. **[CrossRef]**
11. Elliott CM, Radomsky AS. Mental contamination: the effects of imagined physical dirt and immoral behaviour. *Behav Res Ther* 2012; 50:422-427. **[CrossRef]**
12. Rachman S, Radomsky AS, Elliott CM, Zysk E. Mental contamination: the perpetrator effect. *J Behav Ther Exp Psychiatry* 2012; 43:587-593. **[CrossRef]**
13. Radomsky AS, Elliott CM. Analyses of mental contamination: Part II, individual differences. *Behav Res and Ther* 2009; 47:1004-1011. **[CrossRef]**
14. Shafraan R, Thordarson DS, Rachman S. Thought-action fusion in obsessive compulsive disorder. *J Anxiety Disord* 1996; 10:379-391. **[CrossRef]**
15. Radomsky AS, Rachman S, Shafraan R, Coughtrey AE, Barber KC. The nature and assessment of mental contamination: A psychometric analysis. *J Obsessive Compuls Relat Disord* 2014; 3:181-187. **[CrossRef]**
16. Rachman S. Vancouver Obsessional Compulsive Inventory (VOCI-MC). Rachman Lab, University of British Columbia, 2005a.
17. Beck AT, Ward CH, Mendelson M, Mock J, Erbaugh J. An inventory for measuring depression. *Arch Gen Psychiatry* 1961; 4:561-571. **[CrossRef]**
18. Rachman S. Contamination Thought-Action Fusion Scale (CTAF). Rachman Lab, University of British Columbia, 2005b.
19. Rassin E, Merckelbach H, Muris P, Schmidt H. The thought-action fusion scale: further evidence for its reliability and validity. *Behav Res Ther* 2001; 39:537-544. **[CrossRef]**
20. Yorulmaz O, Yilmaz AE, Gencoz T. Psychometric properties of the Thought-Action Fusion Scale in a Turkish sample. *Behav Res Ther* 2004; 42:1203-1214. **[CrossRef]**
21. Foa EB, Kozak MJ, Salkovskis PM, Coles ME, Amir N. The validation of a new obsessive-compulsive disorder scale: The Obsessive-Compulsive Inventory. *Psychol Assess* 1998; 10:206-214. **[CrossRef]**
22. Foa EB, Huppert JD, Leiberger S, Langner R, Kichic R, Hajcak G, Salkovskis PM. The Obsessive-Compulsive Inventory: development and validation of a short version. *Psychol Assess* 2002; 14:485-496. **[CrossRef]**
23. Abramowitz JS, Deacon BJ. Psychometric properties and construct validity of the Obsessive-Compulsive Inventory—Revised: Replication and extension with a clinical sample. *J Anxiety Disord* 2006; 20:1016-1035. **[CrossRef]**
24. Yorulmaz O, Inozu M, Clark DA, Radomsky AS. Psychometric properties of the obsessive-compulsive inventory-revised in a Turkish analogue sample. *Psychol Rep* 2015; 117:781-793. **[CrossRef]**
25. Haidt J, McCauley C, Rozin P. Individual differences in sensitivity to disgust: A scale sampling seven domains of disgust elicitors. *Pers Individ Dif* 1994; 16:701-713. **[CrossRef]**
26. Olatunji BO, Haidt J, McKay D, David B. Core, animal reminder, and contamination disgust: Three kinds of disgust with distinct personality, behavioral, physiological, and clinical correlates. *J Res Pers* 2008; 42:1243-1259. **[CrossRef]**
27. Inozu M, Eremsoy CE. Psychometric Properties of the Turkish Versions of Disgust Scale and Contamination Cognition Scale. *Turkish Psychology Articles* 2013; 16:1-10. (Turkish)
28. Spielberger CD. State-Trait Anger Expression Inventory (STAXI). Research edition. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources, 1988.
29. Özer AK. Sürekli öfke (SL-Öfke) ve öfke ifade tarzı (Öfke-tarz) ölçekleri ön çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi* 1994; 9:26-35.
30. Jöreskog KG, Sörbom D. LISREL 8. Structural equation modeling with the SIMPLIS command language. Lincolnwood, IL: Scientific Software International, 1993, 133-158.
31. Bollen KA. Confirmatory Factor Analysis. Structural equations with latent variables. New York, NY: Wiley, 1989, 226-317.
32. Hu LT, Bentler PM. Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal* 1999; 6:1-55. **[CrossRef]**
33. Kline RB. Measurement Models and Confirmatory Factor Analysis. Principles and practices of structural equation modeling. New York: Guilford, 2011, 230-264.

34. Tabachnick BG, Fidell LS. Principal components and factor analysis. Using Multivariate Statistics. United States: Allyn and Bacon Press, 2001, 612-680.
35. Coughtrey AE, Shafran R, Knibbs D, Rachman SJ. Mental contamination in obsessive-compulsive disorder. *J Obsessive Compuls Relat Disord* 2012; 1:244-250. **[CrossRef]**
36. Cogle JR, Lee HJ, Horowitz JD, Wolitzky-Taylor KB, Telch MJ. An exploration of the relationship between mental pollution and OCD symptoms. *J Behav Ther Exp Psychiatry* 2008; 39:340-353. **[CrossRef]**
37. Abramowitz JS, Whiteside S, Lynam D, Kalsy S. Is thought-action fusion specific to obsessive-compulsive disorder?: a mediating role of negative affect. *Behav Res Ther* 2003; 41:1069-1079. **[CrossRef]**
38. Abramowitz JS, Fabricant LE, Taylor S, Deacon BJ, McKay D, Storch EA. The relevance of analogue studies for understanding obsessions and compulsions. *Clin Psychol Rev* 2014; 34:206-217. **[CrossRef]**
39. Salkovskis PM. Obsessional-compulsive problems: a cognitive-behavioural analysis. *Behav Res Ther* 1985; 23:571-583. **[CrossRef]**
40. Salkovskis PM. Cognitive-behavioural factors and the persistence of intrusive thoughts in obsessional problems. *Behav Res Ther* 1989; 27:677-682. **[CrossRef]**
41. Rachman S. A cognitive theory of obsessions. *Behav Res Ther* 1997; 35:793-802. **[CrossRef]**
42. Clark DA. Cognitive-behavioral therapy for OCD. New York: Guilford Press, 2004.
43. Nelson JD. Mental pollution and inflated responsibility in obsessive-compulsive disorder: The contribution of anxiety, disgust, and guilt. Unpublished dissertation thesis, Fordham University, New York, 2005.
44. Hale MA, Clark DA. When good people have bad thoughts: Religiosity and the emotional regulation of guilt-inducing intrusive thoughts. *J Psychol Theol* 2013; 41:24-35.
45. Haciomeroglu B, Inozu M, Gokdemir BP. The association of reassurance seeking with obsessive compulsive symptoms and related emotions. Oral presentation at the 14th European Congress of Psychology (ECP), Milan-Italy, 2015.
46. Olatunji BO, Sawchuk CN, Lohr JM, de Jong PJ. Disgust domains in the prediction of contamination fear. *Behav Res Ther* 2004; 42:93-104. **[CrossRef]**
47. Tolin DF, Worhunsky P, Maltby N. Sympathetic magic in contamination-related OCD. *J Behav Ther Exp Psychiatry* 2004; 35:193-205. **[CrossRef]**
48. Woody SR, Tolin DF. The relationship between disgust sensitivity and avoidant behavior: studies of clinical and nonclinical samples. *J Anxiety Disord* 2002; 16:543-559. **[CrossRef]**
49. Warren R, Gershuny BS, Sher KJ. Cognitions in subclinical obsessive compulsive disorder. In: Frost RO, Steketee G. *Cognitive Approaches to Obsessions and Compulsions: Theory, Assessment and Treatment*, Pergamon: Elsevier, 2002, 337-360. **[CrossRef]**